

LIETUVOS SUNKIŪJŲ ARKLIŲ VEISLĖS AUGINTOJŲ ASOCIACIJA

LIETUVOS SUNKIŪJŲ ARKLIŲ VEISLĖS
VEISIMO PROGRAMA

2022-2027 metams

Kaunas, 2022

TURINYS

TURINYS.....	2
ĮVADAS.....	3
LIETUVOS SUNKIŪJŲ ARKLIŲ VEISLININKYSTĖS PROCESO VALDYMAS	4
LIETUVOS SUNKIŪJŲ ARKLIŲ VEISLĖS KŪRIMO ISTORIJA	5
APSKAITOS VEDIMO REIKALAVIMAI.....	8
LIETUVOS SUNKIŪJŲ ARKLIŲ VEISLĖS KILMĖS KNYGOS NUOSTATOS.....	9
NAUDOJAMOS SĄVOKOS	9
BENDROSIOS NUOSTATOS.....	9
KILMĖS KNYGŲ TVARKYMAS.....	13
KILMĖS PAŽYMĖJIMAS.....	14
LIETUVOS SUNKIŪJŲ VEISLĖS ARKLIŲ VERTINIMO TAISYKLĖS.....	15
ERŽILŲ LINIJOS IR KUMELIŲ ŠEIMOS	16
ERŽILŲ LINIJOS.....	16
STRAUSO 134 LINIJA	16
MARSO 1252 LINIJA	16
TUŠO 421 LINIJA	16
VIKRO 72 LINIJA.....	17
ŽOLYNO LTU004110278289 LINIJA	17
FLATENT`O LTU004120000295 LINIJA.....	18
EZOPAS LTU004110566118.....	18
RULANG 752023023165097	19
KUMELIŲ ŠEIMOS	19
LIETUVOS SUNKIŪJŲ ARKLIŲ VEISLĖS SAUGOJIMAS.....	20
VEISIMO PROGRAMOS 2022 - 2027 METAMS TIKSLAI BEI UŽDAVINIAI	22
REKOMENDACIJOS VEISĖJAMS IR AUGINTOJAMS.....	23
NAUDOTA LITERATŪRA	24

ĮVADAS

Lietuvos sunkiųjų arklių veislės veisimo programa – tai būtina veislės išsaugojimo bei gerinimo dalis, kuria yra numatomi veisimo tikslai bei uždaviniai. Ši veisimo programa skirta Lietuvos sunkiųjų arklių veisėjams, augintojams, savininkams ir kitiems asmenims prisidedantiems prie veislės išsaugojimo bei gerinimo. Programa privalo būti peržiūrima bei patvirtinama ne rečiau kaip kas penkerius metus. Veisimo programos tikslas - Lietuvos sunkiųjų arklių veislės išsaugojimas ir gerinimas. Veisimo programa vykdoma Lietuvos Respublikos teritorijoje, o esant būtinybei ir už Lietuvos Respublikos ribų. **Už jos vykdymą yra atsakinga Lietuvos sunkiųjų arklių veislės augintojų asociacija.**

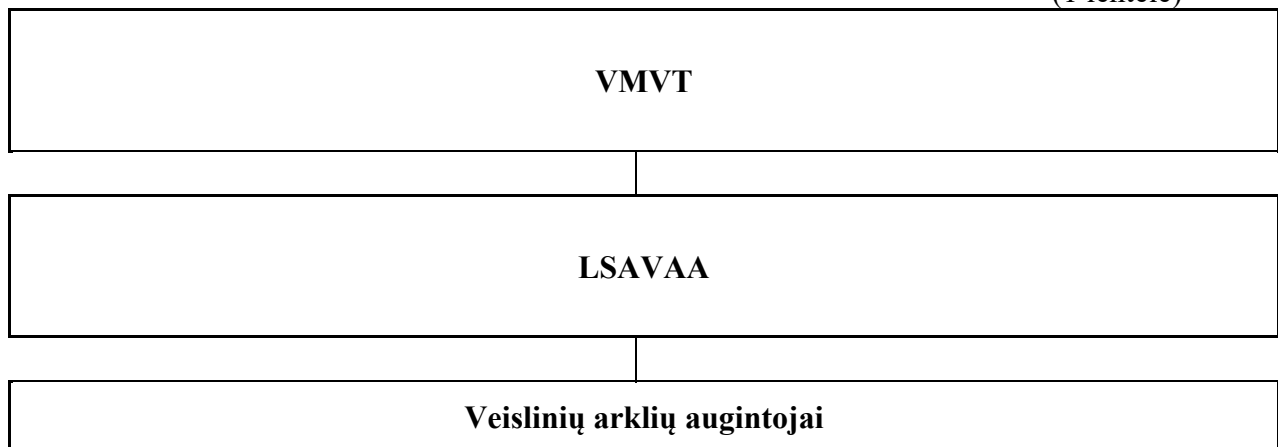
Veisimo programa parengta remiantis „2016 m. birželio 8 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/1012 dėl zootechninių ir genealoginių reikalavimų, taikomų grynaveislių veislinių gyvūnų ir hibridinių veislinių kiaulių veisimui, prekybai jais bei jų genetinės medžiagos produktais ir jų įvežimui į Sąjungą, kuriuo iš dalies keičiami Reglamentas (ES) Nr. 652/2014, Tarybos direktyvos 89/608/EEB ir 90/425/EEB bei panaikinami tam tikri gyvūnų veisimo srities aktai („Gyvūnų veisimo reglamentas“) (Tekstas svarbus EEE)“ nuostatomis.

LIETUVOS SUNKIŪJŲ ARKLIŲ VEISLININKYSTĖS PROCESO VALDYMAS

Lietuvos sunkiųjų veislės arklių veislininkystė apima teisinių, organizacinių, mokslo, selekcinį – zootechninių, ūkinių ir veterinarinių priemonių visumą, žirgų vertei išryškinti ir pagerinti.

Lietuvos sunkiųjų arklių veislininkystės proceso valdymo sistemos organizacinė struktūra

(1 lentelė)

LIETUVOS SUNKIŪJŲ ARKLIŲ VEISLĖS KŪRIMO ISTORIJA

Lietuvos sunkiųjų arklių veislė pradėta kurti XIX amžiaus pabaigoje. Veislės kūrimu nuo 1894 metų užsiėmė Darbui ir važiuoti arklių veisimo draugija. Ji ėmė įvežti ardėnų, brabansonų, peršeronų, ir kitų sunkiųjų veislių eržilus. Su jais buvo kryžminamos vietinės kumelės. Nuo 1925 metų iš Švedijos įvežti ardėnai turėjo didžiausią įtaką veislės formavimuisi. Atvežtiniai sunkieji arkliai ir jų mišrūnai brėsdavo daug greičiau negu vietiniai žemaitukų veislės arkliai.

XIX amžiaus viduryje carinėje Rusijoje pradėti rengti darbo arklių jėgos bandymai. Lietuvoje jie pirmą kartą atlikti 1857 metais ir toliau vyko iki 1881 metų. Per 25 metus buvo išbandyti 277 arkliai.

Jėgos bandymai paprastai vykdavo per arklių parodas. Arklys turėdavo vežti vežimą su kroviniu. Einant krovins buvo didinamas iki tam tikros ribos arba kol arklys sustodavo. 1881 metais buvo panaikintos premijos už jėgos bandymus. Iki pirmojo pasaulinio karo darbo arkliai nebebuvo bandomi.

Sunkiųjų arklių pajėgumo bandymai vėl atlikti 1928 metais per pirmąją gyvulininkystės parodą Šiauliuose. Veisliniu arklininkystės darbu Lietuvoje pradėta rūpintis tik 1925 metais. Tada buvo įsteigta Ardėnų veislės arkliams auginti Lietuvoje draugija. Jos tikslas buvo veisti gerą darbo arklį. Draugija nustatė standartinį Lietuvos sunkiųjų ir jų mišrūnų tipą, bet nebuvo atsižvelgta į jų veisliškumą. Buvo nustatyti tam tikri eksterjero, kūno matų, temperamento reikalavimai. Draugija tiesiog atrinkdavo veislinius arklius ir įrašydavo juos į kilmės knygas. Per vienuolika gyvavimo metų draugija į kilmės knygas įrašė 540 eržilų ir 725 kumeles.

1924 – 1926 metais į Lietuvą iš Švedijos buvo įvežta Švedijos ardėnų veislės arklių. Į kilmės knygas buvo įrašyti šios veislės 71 eržilas ir 186 kumelės. 1926 – 1936 metais iš Švedijos ir Belgijos buvo įvežti 88 eržilai.

1937 metais visos veikusios arklių augintojų draugijos susijungia į vieną – Lietuvos arklių auginimo ir gerinimo draugiją. Ši draugija turėjo perimti susijungusių draugijų darbą ir uždavinius. Buvo pakeistos arklių rūšiavimo, įrašymo į kilmės knygas taisyklės. Draugija buvo numaćiusi sunkiojo tipo arklius veisti grynuoju ir kryžminimo būdu. Grynaveisliais arkliais buvo laikomi iš užsienio

importuoti sunkiojo tipo arkliai arba gimę Lietuvoje, turintys ne mažiau 7/8 kultūrinių veislių kraujo ir įvertinti pirma klase. Tačiau grynaveislių reproduktorių buvo palyginti nedaug, daugiausia įvairių kartu mišrūnų. Iš to galima spręsti jog nuo 1930 metų mišrūnų veisimas tarpusavyje ir kryžminimas buvo plačiau naudojamas negu grynasis veisimas

Po Antrojo pasaulinio karo didžiausią įtaką vietiniams arkliams turėjo gerinimas ardėnais. 1951 metais buvo 166 valstybiniai kergimo punktai, kuriuose stovėjo 150 Lietuvos sunkiųjų eržilų. Veikė 3 eržilų depai, kuriuose buvo 211 Lietuvos sunkiųjų veislės eržilų. Tais pačiais metais buvo surengti eržilų darbingumo bandymai. Buvo atliktos dvi rungtis: greitis risčia ir greitis žingine. Lietuvos sunkiųjų arklių treniravimas ir pajėgumo bandymai pagal vieningą metodiką pradėti nuo 1954 metų.

Kuriamasis kryžminimas, sąmoninga veislinių arklių atranka bei parinkimas, intensyvus arklių panaudojimas darbui, geras arklių šėrimas sudarė sąlygas Lietuvos sunkiesiems arkliams susiformuoti. Kaip savarankiška veislė buvo pripažinti 1963 metais.

Lietuvos sunkieji arkliai vidutinio ūgio, kaulingi, labai gilūs, turi pakankamai ilgą su gerai išgaubtais šonkauliais liemenį. Jų galva vidutinio didumo, tiesi arba kumpanosė, Kaklas trumpas, storas, raumeningas. Gogas vidutinio ilgumo, dažniau žemas, bet visuomet platus. Nugara tiesi bei plati, raumeninga. Juosmuo trumpas, platus. Strėnos ilgos, nuolaidžios, plačios, skeltos. Krūtinė plati, gili. Galūnės trumpos, storos, šepetėliai reti, kanopos taisyklingos formos, padas mažai išgaubtas, pasitaiko plokščiapadžių. Apie 75% arklių yra sartos spalvos, 20% bėros spalvos. Vos 3-4% arklių yra derešos spalvos. Tamsiai bėros, juodbėros, juodos, širmos spalvos arklių pasitaiko tik vienetai.

Lietuvos sunkiųjų veislės arklių vidutiniai kūno matai laikui bėgant kito.

(2 lentelė)

Metai	Lytis	Ūgis	Liemens ilgis	Krūtinės ap.	Plaštakos ap.
1962	eržilai	157,2	164,9	199,2	24,1
	kumelės	153,8	161,5	191,9	22,5
1974	eržilai	159,2	166,0	205,0	23,9
	kumelės	156,7	164,9	200,1	23,0
2005-16	eržilai	163,8	X	217,3	25,15
	kumelės	162,2	X	214,5	23,21

Vidutinių kūno matų kitimas % nuo veislės pripažinimo (1963 m.) iki 2016 metų

(3 lentelė)

Lytis	Ūgis	Krūtinės apimtis	Plaštakos apimtis
eržilai	104,2	109,1	104,4
kumelės	105,5	111,8	103,2

Tačiau, jeigu veislės pripažinimo metu buvo net 12 linijų arklių, tai dabar iš jų liko tik 6. Paskutinių dviejų linijų iki 2018 metų gruodžio mėnesio buvo tik po 1 eržilą.

- Strausas
- Tušas
- Žolynas
- Flatent (nauja)
- Marsas
- Vikras

APSKAITOS VEDIMO REIKALAVIMAI

Arklių veislynuose ir veislinėse bandose turi būti atsakingai ir teisingai vedama pirminė veislininkystės apskaita, kurią tikrinti turi teisę veislininkystės institucija (LSAVAA), ir kuri perduodama į ŽŪIKVC. Veisliniai arkliai turi būti suženklinti pagal galiojančią ženklinimo tvarką, identifikuoti (aprašyti pagal spalvą, žymes), turėti Lietuvos sunkiųjų arklių veislės augintojų asociacijos išduotus tapatybės nustatymo dokumentus, būti įrašyti į kilmės knygas ar jų papildymus.

Veislinio eržilo laikytojas po kergimo pildo „Kumelės kergimo (sėklinimo) pažymėjimą“, pagal ant „Kumelės kergimo (sėklinimo) pažymėjimo“ pateiktą instrukciją ir pateikia „Kumelės kergimo (sėklinimo) pažymėjimą“ LSAVAA.

Jei kumelė apvaisinama dirbtiniu būdu „Kumelės kergimo (sėklinimo) pažymėjimą“ pildo asmuo atlikęs dirbtinį apvaisinimą.

Gimus kumeliukui, iki kumeliukui sueina 12 mėnesių, reikia užpildyti AŽ-1 formą („Pranešimas apie arklio registravimą“), kurią užpildo asmuo turintis teritorinės VMVT išduotą paslaugų teikimo teisę patvirtinantį dokumentą, bei suženklinti mikroschema. AŽ - 1 forma siunčiama LSAVAA. LSAVAA kumeliuko duomenis užregistruoja į elektroninę duomenų bazę, kuri kumeliukui sugeneruoja unikalų registracijos numerį. Savininkas susimoka už paso pagaminimą ŽŪIKVC, pagamintas pasas siunčiamas į LSAVAA, asociacija sutvarko žirgo pasą ir išduoda jį kumeliuko savininkui.

Pasikeitus žirgo savininkui pildoma GŽ - 2 arba GŽ - 2a forma. Žirgui kritus, ar paskerdus žirgą savoms reikmėms pildoma GŽ - 2 forma arba gaišenos važtaraštis, o žirgo pasas gražinamas jį išdavusiai institucijai.

LIETUVOS SUNKIŪJŲ ARKLIŲ VEISLĖS KILMĖS KNYGOS NUOSTATOS

NAUDOJAMOS SĄVOKOS

1. Arklio veisėju pripažįstamas:
  - 1.1. kumelės (t. y. motinos) savininkas arba nuomotojas kergimo (apsėklinimo) metu;
  - 1.2. kumelės savininkas arba nuomotojas kumeliuko atsivedimo metu.
2. Grynasis veisimas - veisimo būdas kai poruojami du tos pačios veislės individai.
3. Veisimo programoje pripažinta gerinančioji veislė - Lietuvos sunkiųjų veislės atveju tai arklių veislės naudotos Lietuvos sunkiųjų veislės išvedime.
4. Veisimo programoje nepripažinta gerinančioji veislė - (toliau nepripažinta gerinančioji veislė arba nepripažinta veislė) bet kuri kita arklių veislė nepripažinta kaip gerinančioji arklių veislė, įskaitant ir naudojamus veislei tipingus mišrūnus be dokumentinių kilmės duomenų.
5. Grynaveislis (eržilas/kumelė) nuo veisimo programoje pripažintos gerinančiosios veislės - pirmos kartos palikuonis nuo gerinančiosios veislės eržilo ar kumelės ir Lietuvos sunkiojo eržilo ar kumelės.
6. Grynaveislis (eržilas/kumelė) nuo veisimo programoje nepripažintos veislės - žirgas pripažįstamas grynaveisliu kai jo kilmėje yra ne daugiau kaip 1/16 (tai yra IV protėvių karta) nepripažintos veislės kraujo, išskyrus tuos atvejus kai žirgas jau pripažintas grynaveisliu ar vienas iš jo tėvų pripažinti grynaveisliu (kurių kilmėje yra daugiau nei 1/16 veisimo programoje nepripažintos veislės kraujo).

BENDROSIOS NUOSTATOS

7. Veislinių arklių kilmės knygas (toliau – kilmės knygos arba KK) tvarko pripažintos arklių veislininkystės institucijos VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro (toliau – ŽŪIKVC) informacinės sistemos duomenų bazėje.
8. Kilmės knygų duomenis kaupia, sistemina, saugo ir atskaitas teikia ŽŪIKVC.
9. Arklio veisėjas yra atsakingas už pirminių duomenų teisingumą. Pripažintų veislininkystės institucijų atsakingi asmenys, turintys suteiktą ŽŪIKVC prisijungimo prieigą, turi teisę koreguoti, pakeisti duomenis, suvesti arklių vertinimo duomenis ir ekspertų – vertintojų komisijos sprendimo pagrindu įrašyti arklį į tam tikrą kilmės knygos skyrių.

10. Kilmės patikrinimo testai (DNR testai) atliekami visiems arkliams, įrašomiems į pagrindinės kilmės knygos I ir II skyrius. Kilmės patikrinimo testai atliekami ginčytiniais atvejais siekiant identifikuoti arklius. Neatitikus žirgo kilmei atliekamas pakartotinis testas, neatitikus šiam testui žirgas perkeliamas į kilmės knygos papildomą skyrių. Už papildomus kilmės patikrinimo testus moka pats žirgo savininkas.
11. Jeigu Lietuvoje yra tvarkomos kelios tos pačios veislės skirtingoms veislininkystės institucijoms priklausančios kilmės knygos, tai eržilai gali būti įrašomi į kelias kilmės knygas, tačiau norint naudoti eržilą LSAVAA veisimo programoje veisimui jis turi būti įvertintas pagal eksterjerą pagal LSAVAA pripažintas vertinimo taisykles, o kumelės įrašomos tik į vieną kilmės knygą, šių kumelių kumeliukai įregistruojami į tą kilmės knygą, kurioje registruota jo motina.
  - 11.1. Tais atvejais kai gimsta grynaveisliis kumeliukas, o kumeliuko motina registruota kitoje kilmės knygoje, kurioje kumeliuko savininkas kumeliuko registruoti nenori ir prašo LSAVAA įregistruoti kumeliuką LSAVAA kilmės knygoje ir išduoti kumeliukui pasą galutinį sprendimą dėl kumeliuko registravimo priima LSAVAA prezidentas.
12. Esant poreikiui asociacija pasilieka teisę plėsti Lietuvos sunkiųjų arklių veisimo programos vykdymo teritoriją už Lietuvos Respublikos ribų, tam numatant atskiras taisykles žirgų registravimui ir įrašymui į Lietuvos sunkiųjų arklių veislės registrą. Arkliai galės būti pripažįstami grynaveisliais tik pagal pasirašytą bendradarbiavimo sutartį su besikreipiančia šalimi.
13. LSAVAA Lietuvos sunkiųjų veislei gerinančiosiomis veislėmis pripažįsta - Švedų ardėnų ir Tarybinių sunkiųjų arklių veisles, Lietuvos sunkiųjų prieauglis su šiomis veislėmis pripažįstamas grynaveisliu kai tai yra:
  - 13.1. pirmos kartos Lietuvos sunkiųjų ir Tarybinių sunkiųjų palikuonis.
  - 13.2. pirmos kartos Lietuvos sunkiųjų ir Švedų ardėnų palikuonis.
14. Importuotiems eržilams ir kumelėms, bei eržilams, kurių sperma naudojama Lietuvoje, paliekami originalūs (tuos eržilus veislei naudoti pradėjusios šalies) registracijos numeriai;
  - 14.1. Importuotus eržilus įvertina LSAVAA vertinimo komisija. Vertinimo komisijos sprendimu eržilui suteikiama arba nesuteikiama licencija veisimui.
  - 14.2. Spermos naudojimo atveju LSAVAA vertinimo komisija išnagrinėja eržilo veislės asociacijos atlikto eržilo eksterjero vertinimo duomenis ir iš nuotraukų ar filmuotos medžiagos įvertina eržilo tipingumą veislei.

15. Pageidaujama, kad einamaisiais metais prieauglis nuo gerinančiosios veislės ar kitų nepripažintų veislių (įskaitant tipingus mišrūnus) neviršytų 10 %.
16. Kilmės knygos leidžiamos pagal pripažintų veislininkystės institucijų vidaus tvarką.
17. Arkliai, kuriuos prašoma įrašyti į kilmės knygas, turi būti sveiki ir gerai išsivystę.
18. Kilmės knyga (KK) suskirstyta į pagrindinį ir papildomą skyrius, kurie smulkiau suskirstyti į - eržilų pagrindinį I, II ir III, kumelių pagrindinį I, II, III, bei eržilų ir kumelių papildomus skyrius.
19. Į kilmės knygas įrašomi arkliai, pagal šiuos reikalavimus:
  - 19.1. pagrindinis skyrius:
    - 19.1.1. įrašomi tik grynaveisliai žirgai;
    - 19.1.2. pagrindinis I skyrius:
      - 19.1.2.1. įrašomi tik grynuoju veisimu gauti žirgai, kurių abu tėvai įrašyti į kilmės knygos pagrindinį skyrių:
        - 19.1.2.1.1. pagal eksterjerą įvertinti elito klase;
        - 19.1.2.1.2. pagal eksterjerą įvertinti I klase ir darbingumo bandymų metu įvertinti elito klase;
      - 19.1.2.2. pripažintos gerinančiosios veislės žirgai pagal LSAVAA patvirtintas vertinimo taisykles įvertinti elito klase ir pripažinti tinkamais naudoti veisimo programoje;
    - 19.1.3. pagrindinis II skyrius:
      - 19.1.3.1. grynuoju veisimu gauti žirgai, kurių abu tėvai įrašyti į kilmės knygos pagrindinį skyrių, kai žirgai:
        - 19.1.3.1.1. pagal eksterjerą įvertinti I klase;
        - 19.1.3.1.2. pagal eksterjerą įvertinti I klase ir darbingumo bandymų metu įvertinti I klase;
      - 19.1.3.2. pripažintos gerinančiosios veislės kumelės pagal LSAVAA patvirtintas vertinimo taisykles įvertintos I klase ir pripažintos tinkamomis naudoti veisimo programoje;
      - 19.1.3.3. žirgai nuo gerinančiosios veislės (eržilų/kumelių) pripažinti grynaveisliais eksterjero vertinimo metu įvertinti elito klase, kurių abu tėvai įrašyti į kilmės knygos pagrindinį skyrių;

19.1.3.4. žirgai nuo nepripažintos veislės pripažinti grynavaisliais (kai jų kilmėje yra ne daugiau kaip 1/16 nepripažintos veislės kraujo), eksterjero vertinimo metu įvertinti elito klase, kurių vienas iš tėvų įrašytas į kilmės knygos pagrindinį skyrių;

19.1.4. pagrindinis III skyrius:

19.1.4.1. priauglis gautas:

19.1.4.1.1. grynuoju veisimu;

19.1.4.1.2. nuo pripažintos gerinančiosios veislės;

19.1.4.1.3. nuo nepripažintos veislės, kai kilmėje yra ne daugiau kaip 1/16 nepripažintos veislės kraujo;

19.1.4.2. suaugę grynavaisliai žirgai:

19.1.4.2.1. pagal eksterjerą nevertinti grynavaisliai žirgai;

19.1.4.2.2. gauti grynuoju veisimu žirgai eksterjero vertinimo metu įvertinti II klase;

19.1.4.2.3. žirgai nuo pripažintos gerinančiosios veislės eksterjero vertinimo metu įvertinti I ir žemesne klasėmis;

19.1.4.2.4. žirgai nuo nepripažintos veislės, kai kilmėje yra ne daugiau kaip 1/16 nepripažintos veislės kraujo, eksterjero vertinimo metu įvertinti I ir žemesne klasėmis;

19.2. papildomas skyrius:

19.2.1. grynavaisliai žirgai, kurių kilmės patikrinimo testas (DNR testas) neatitinka jų kilmės pateiktos pase, o tikrosios kilmės nustatyti nepavyko;

19.2.2. priauglis:

19.2.2.1. grynavaislis priauglis nuo grynavaislių tėvų, kurie abu įrašyti į pagrindinį kilmės knygos skyrių, jei tėvas yra neįvertintas pagal eksterjerą:

19.2.2.1.1. toks priauglis gali būti perkeltas į pagrindinį kilmės knygos skyrių po to kai:

19.2.2.1.1.1. jų tėvas yra įvertinamas pagal eksterjerą, priauglis perkeliamas į kilmės knygos III skyrių;

19.2.2.1.1.2. kai pats priauglis įvertinamas pagal 3 metų amžiaus eksterjero vertinimą, bet neaukščiau kaip į kilmės knygos II skyrių;

19.2.2.2. mišrūnai nuo nepripažintos veislės:

19.2.2.2.1. įskaitant visas tarpines kartas nuo nepripažintos veislės kraujo įliejimo iki tol kol žirgo kilmėje lieka ne daugiau kaip 1/16 įlietos nepripažintos veislės kraujo;

19.2.3. suaugę mišrūnai:

19.2.3.1. be dokumentinių kilmės duomenų veislei tipiškai žirgai mišrūnai įvertinti pagal eksterjerą surinkę atitinkamą balų sumą ir naudojami veisimo programoje;

19.2.3.2. mišrūnai nuo nepripažintos veislės:

19.2.3.2.1. įskaitant visas tarpines kartas nuo nepripažintos veislės kraujo įliejimo iki tol kol žirgo kilmėje lieka ne daugiau kaip 1/16 įlietos nepripažintos veislės kraujo;

19.2.4. eksportuoti arkliai (turi būti nurodyta, į kokias šalis arkliai buvo eksportuoti, arkliai turi būti surašyti pagal eksporto datą, o eksporto šalys – abėcėlės tvarka);

19.2.5. kritę arba nebelaikomi arkliai, pradedant nuo praėjusios knygos išleidimo datos;

19.2.6. ankstesnės kilmės knygos papildymai ir klaidų atitaisymai.

KILMĖS KNYGŲ TVARKYMAS

20. Privalomieji kiekvieno eržilo ar kumelės aprašymo kilmės knygoje duomenys:

20.1. vardas, registracijos Nr.;

20.2. lytis;

20.3. spalva ir žymės;

20.4. gimimo data;

20.5. eržilo linija ir kumelės šeima;

20.6. veisėjo, savininko ir (ar) laikytojo vardas, pavardė / pavadinimas, adresas ir telefonas;

20.7. keturių protėvių kartų duomenys, jeigu žinoma vardas, registracijos Nr., gimimo data, veislė, įvertinimas;

20.8. eksterjero įvertinimo balai;

20.9. darbingumo patikrinimo rezultatai;

20.10. kilmės patikrinimo įrašai;

20.11. įrašai apie sprendimus ir jų pakeitimus kilmės knygoje;

- 20.12. visų registruotų kumelės palikuonių sąrašas;
- 20.13. į kilmės knygas įrašyto eržilo palikuonių sąrašas.
- 21. Kiekviename kilmės knygos tome turi būti abėcėlinė žirgų rodyklė ir žirgų registracijos numerių rodyklė (su nurodytais puslapiais), santrumpų paaiškinimai, užsienio valstybių ISO kodai ir kilmės knygos kodai.

KILMĖS PAŽYMĖJIMAS

- 22. Veislinio arklio kilmės pažymėjimas (toliau – kilmės pažymėjimas) – oficialus dokumentas, kuriuo patvirtinama arklio ar embriono tapatybė ir apibūdinama jo kilmė.
- 23. Kilmės pažymėjimą išduoda kilmės knygas tvarkanti pripažinta arklių veislininkystės institucija gyvulio savininkui prašant.
- 24. Kilmės pažymėjimas suformuojamas ŽŪIKVC duomenų bazėje iš joje esančių kilmės knygos duomenų.
- 25. Kilmės pažymėjime turi būti šie duomenys:
  - 25.1. veislininkystės institucijos pavadinimas;
  - 25.2. eržilo ar kumelės vardas, registracijos Nr., kilmės knygos pavadinimo inicialai ir skyrius;
  - 25.3. lytis ir spalva;
  - 25.4. gimimo data ir veislė;
  - 25.5. grafinis arklio žymių atvaizdavimas;
  - 25.6. veisėjo, savininko ir (ar) laikytojo vardas, pavardė / pavadinimas, adresas;
  - 25.7. keturios protėvių kartos (kiek žinoma);
  - 25.8. eksterjero ir darbingumo įvertinimas;
  - 25.9. kilmės pažymėjime numatoma vieta keturiems arklio savininkų pasikeitimams, nurodant naujojo savininko vardą, pavardę / pavadinimą, adresą, savininko pasikeitimo datą ir įrašą padariusio įgaliotojo asmens parašą;
  - 25.10. kilmės pažymėjimo išdavimo vieta ir data;
  - 25.11. kilmės pažymėjimą pasirašo veislininkystės institucijos vadovas arba jo įgaliotas kilmės knygą tvarkantis asmuo.
- 26. Išduotiems kilmės pažymėjimams registracijos numeris suteikiamas automatiškai duomenų bazėje spausdinimo metu.

LIETUVOS SUNKIŲJŲ VEISLĖS ARKLIŲ VERTINIMO TAISYKLĖS

Lietuvos sunkiųjų arklių veislės vertinimo taisyklės pateiktos „Lietuvos sunkiųjų ir stambųjų žemaitukų veislių arklių vertinimo taisyklės 2022-2027 metams“ dokumente.

1. Veislinių arklių vertinimo tikslas yra nustatyti jų veislinę vertę, paskirtį ir kompleksškai juos įvertinti.
2. Arklių vertinimą atlieka veislininkystės institucijos (asociacijos) sudaryta ekspertų komisija.

Vertinamų požymių svarba

(4 lentelė)

6 - 18 mėn. amžiaus vertinimas						
Kilmė		Bendras įspūdis				
60%		40%				
		Tipas	Kūno išsivystymas	Galūnių išsivystymas	Aliūrai	
Suaugusių arklių vertinimas						
Pirmas įspūdis	Kilmė	Tipas	Eksterjeras	Išsivystymas	Charakteris	Aliūrai
10%	10%	15%	25%	10%	10%	20%

ERŽILŲ LINIJOS IR KUMELIŲ ŠEIMOS

ERŽILŲ LINIJOS

STRAUSO 134 LINIJA

Linijos pradininkas eržilas Strausas 134 gimęs 1958 m., žinoma kad šis eržilas buvo sartos spalvos su lauku. Šiuo metu linija tęsiama per 3 eržilo Strauso 134 sūnus: Bazaltą 196, Limitą 250 ir Bromą 202.

Bazalto 196, Limito 250 ir Bromo 202 atšakos skyla į smulkesnes atšakas, o nagrinėjant arklių kilmės galima atsekti eržilų ir kumelių, kurių kilmėje randami Strauso 134 linijos skirtingų atšakų eržilus per konkretaus žirgo ar kumelės tėvinę ir motininę puses dažniausiai IV ir tolimesnėse protėvių kartose.

Įvertintų pagal eksterjerą eržilų atžvilgiu tai pati gausiausia Lietuvos sunkiųjų arklių veislės eržilų linija, o tai reiškia, kad ir prieauglio nuo šios linijos eržilų užregistruojama daugiausiai.

Šiuo metu Strausas 134 linijoje yra 33 pagal eksterjerą įvertinti eržilai.

MARSO 1252 LINIJA

Linijos pradininkas Marsas 1252 šiuo metu liniją sudaro dvi atšakos per Marso 1252 sūnaus Sakalo I 1860 palikuonis: Žvyrą 305 ir Lašą 246. Žvyro 305 atšakoje yra vienas eržilas Žaibas LTU004110123903, kuris pagal eksterjerą nevertintas, taip pat nuo šio eržilo neregistruotas nei vienas palikuonis. Lašo 246 atšakoje šiuo metu yra tik du pagal eksterjerą įvertinti eržilai iš jų tik nuo vieno šiuo metu užregistruota palikuonys. Linas LTU004110365413 sartos spalvos su žvaigžde - lauku, jo išmatavimai 164-234-26 75,8 b. elito klasė. Tevton LTU004110571316 sartos spalvos su žvaigžde, jo išmatavimai 165-214-25 80,78 b. elito klasė. Šie eržilai yra eržilo Vikio LTU004110132504 sūnūs. Taip pat linijoje yra keli dar pagal eksterjerą nevertinti jauni eržilai.

Šiuo metu Marso 1252 linijoje yra 2 pagal eksterjerą įvertinti eržilai.

TUŠO 421 LINIJA

Linijos pradininkas eržilas Gandras 0697, tačiau vienintelis eržilas, kurio palikuonys pratęsė liniją buvo Tušas 421, todėl ši linija pervadinta Tušo 421 vardu. Šiuo metu liniją sudaro trys atšakos: Žibinto 435, Židinio 578, Žuvinto 588 šie eržilai yra pilni broliai tai yra turi tą pačią motiną ir tėvą.

Šiuo metu Tušo 421 linijoje yra 30 pagal eksterjerą įvertintų eržilų, didžioji dali pagal eksterjerą įvertintų eržilų priklauso Žibinto 435 atšakai, kai tuo tarpu Žuvinto 588 atšakoje yra tik penktadalis visos linijos eržilų, o Židinio 578 atšaka Lietuvoje buvo išnykusi. Eržilas Anshef LTU004110570514 sartos spalvos su lauku ir balta apatine lūpa, jo išmatavimai 167-226-26 78,5 b. elito klasė, yra vienintelis Židinio 578 atšakoje likęs eržilas, pirmieji kumeliukai nuo šio eržilo gimė 2020 m. Šis eržilas yra vienas iš eržilų importuotų į Lietuvą iš Marių respublikos, kurioje buvo sukurta veislinė ferma. Šioje fermoje Lietuvos sunkieji arkliai buvo veisiami grynuoju veisimu.

VIKRO 72 LINIJA

Linijos pradininkas Vikras 72 1946 m. gimimo, žinoma kad šis eržilas buvo sartos spalvos su siauru lauku. Linija yra tęsiama per dvi linijos atšakas Viziro 426 ir Lelijo 379 šie eržilai buvo linijos pradininko anūkai. Viziro 426 atšakoje yra vienas eržilas Jupiteris LTU004110070999 sartos spalvos, jo išmatavimai 161-210-23 73 b. I klasė veisimui naudojamas minimaliai nuo šio eržilo yra tik įvertintų kumelių. Lelijo 379 atšakoje taip pat tik vienas šiuo metu pagal eksterjerą įvertintas eržilas Laskovyj LTU004110570611 sartos spalvos su lauku, jo išmatavimai 165-216-26,5 75,2 b. elito klasė. Šiuo metu nuo šio eržilo nėra nei vieno įvertino palikuonio, kadangi šio eržilo pirmieji kumeliukai gimė 2020 m. Praėjusio šimtmečio IX dešimtmetyje į Rusijos Federaciją buvo eksportuota grupė Lietuvos sunkiųjų veislės arklių. Tarp jų buvo Vikro linijos eržilas Kurmis 1656 1980 m. g. (379 Lelijas – 614 Kantata). Iš eksportuotų Lietuvos sunkiųjų veislės arklių Marių respublikoje buvo sukurta veislinė ferma. Kurioje Lietuvos sunkieji arkliai buvo veisiami grynuoju veisimu. Eržilo Laskovyj LTU004110570611 tėvas Arbalet1684 yra eržilo Kurmio1656 anūkas. Todėl atsirado viltis išsaugoti šią eržilų liniją.

Šiuo metu Vikro 72 linijoje yra 2 pagal eksterjerą įvertinti eržilai.

ŽOLYNO LTU004110278289 LINIJA

Linijos pradininkas Kaštanis - Gražuolis, tačiau vienintelis linijos tęsėjas buvo eržilo proanūkis eržilas Žolynas LTU004110278289, todėl linija pervadinta šio eržilo vardu. Žolynas LTU004110278289 gimęs 1989 m. Nemuno valstybiniame žirgyne. Jis įveistas III-III laipsniu į per buvusi linijos pradininką 0410 Kaštanį - Gražuolį. Šiuo metu pagal eksterjerą įvertinti ir LSAVAA veisimo programoje dalyvauja 6 eržilai. Vanagas LTU004110167004 tamsiai sartos spalvos su plačiu

lauku, jo išmatavimai 166-222-24 82,5 b. elito klasė. Brilijantas LTU004110475616 sartos spalvos su lauku, jo išmatavimai 162-210-27,5 80,95 b. elito klasė. Vijūnas LTU004110364313 sartos spalvos su lauku, jo išmatavimai 169-232-26 80,8 b. elito klasė. Žandaras LTU004110393314 sartos spalvos su lauku, jo išmatavimai 167-210-27 75,85 b. elito klasė; Varis LTU004110393214 sartos spalvos su žvaigžde ir lauku, jo išmatavimai 163-221-25,5 76,03 b. elito klasė. Žetonas LTU004110331212 sartos spalvos su žvaigžde, jo išmatavimai 165-207-25,5 84,3 b. elito klasė.

FLATENT`O LTU004120000295 LINIJA

Linijos pradininkas iš Švedijos importuotas Švedų ardėnų eržilas Flatent LTU004120000295 1995 m. gimimo, bėros spalvos su žvaigžde - lauku, bei balta apatine lūpa. Tai yra naujausia iš Lietuvos sunkiųjų veislės arklių eržilų linijų šiuo metu linijoje yra 10 pagal eksterjerą įvertintų ir LSAVAA veisimo programoje dalyvaujančių eržilų, veisimui naudojami ne visi eržilai. Iš jų 4 eržilai yra Flatent`o LTU004120000295 sūnūs: Grafas LTU004110280210 bėros spalvos su lauku, jo išmatavimai 168-217-27 80,3 b. elito klasė. Dublis LTU004110281010 bėros spalvos su žvaigžde, jo išmatavimai 169-230-28,5 80,55 b. elito klasė. Vulkanas LTU004110463715 bėros spalvos su lauku, jo išmatavimai 168-224-26,5 80,77 b. elito klasė. Jurginas LTU004110463815 bėros spalvos su lauku, jo išmatavimai 166-237-27,5 b. 73,48 b. I klasė. Taip pat 6 Flatento LTU004120000295 anūikai: Buranas LTU004110349612 sartos spalvos su plačius lauku, jo išmatavimai 168-223-27,5 b. 74,8 b. I klasė. Dreifas LTU004110402014 sartos spalvos su plačius lauku ir balta apatine lūpa, jo išmatavimai 163-215-24,5 78 b. elito klasė. Grifas LTU004110501617 sartos spalvos su lauku ir balta apatine lūpa, jo išmatavimai 170-223-25 87,3 b. elito klasė. Dreifas II LTU004110546518 sartos spalvos su lauku ir balta apatine lūpa, jo išmatavimai 170-215-27 79,1 b. elito klasė. Gafalas LTU004110361213 sartos spalvos su lauku ir balta apatine lūpa, jo išmatavimai 169-224-26,5 80,05 b. elito klasė. Panchio LTU004110357413 sartos spalvos su lauku ir balta apatine lūpa, jo išmatavimai 165-226-28 76,4 b. elito klasė.

EZOPAS LTU004110566118

Naujai kuriamos linijos pradininkas eržilas Ezopas LTU004110566118 (tėvas Tarybinių sunkiųjų veislės eržilas Ermitaž, motina Lietuvos sunkiųjų veislės kumelė Baladė LTU004110134604) juodbėros spalvos, jo išmatavimai 167-211-25 79,12 b. elito klasė licencijuotas veisimui. Naudojant ši

eržilą tikimasi pagerinti Lietuvos sunkiųjų veislės arklių eksterjero, charakterio bei konstitucijos savybes.

RULANG 752023023165097

Rulang 752023023165097 2016 m. gimimo Švedų ardėnų veislės eržilas importuotas 2019 m. iš Švedijos. Rulang 752023023165097 sartos palvos su lauku, jo išmatavimai 161-214-29 LSAVAA eksterjero vertinime surinkęs 80,72 b. (elito kl.) bei darbingumo vertinime surinkęs 96,1 balo (elito kl.) licencijuotas veisimui. Veisimui naudojant šį eržilą tikimasi pagerinti Lietuvos sunkiųjų arklių eksterjero savybes (nugaros liniją, kanopų kokybę, kaulingumą), charakterį bei aliūrus, ir sukurti naują eržilų liniją.

Pagal eksterjerą ir / ar darbingumą įvertintų eržilų skaičius kiekvienais metais po eksterjero ir / ar darbingumo vertinimo renginių kinta, todėl pagal eksterjerą ir / ar darbingumą įvertintų eržilų sąrašas kasmet atnaujinamas ir pateikiamas Lietuvos sunkiųjų veislės žirgų augintojams, po paskutinio tais metais vykusio žirgų eksterjero ir / ar darbingumo vertinimo renginio.

Eržilų linijų genealoginės schemos pateiktos **Priede Nr. 1**

KUMELIŲ ŠEIMOS

Lietuvos sunkiųjų arklių veislėje grynaveislių kumelių kilmę kai kuriais atvejais galima atsekti per 8-9 kartas atgal retesniais atvejais ir dar toliau. O tai pačiai šeimai priklausančios kumelės yra dažnai laikomos keliuose ūkiuose, todėl šeimos atsekamos tik genealoginės. Kumelių šeimų dydis varijuoja nuo vos kelių kumelių iki pusšimčio šeimoje. Genealoginių kumelių šeimų galima atsekti 99, tačiau yra ir daugiau dar tik besikuriančių kumelių šeimų, kadangi yra kelios veisime dalyvaujančios pagal eksterjerą įvertintos kumelės mišrūnės apie kurių kilmę duomenų visai nėra.

Kumelių šeimų genealoginės schemos pateiktos **Priede Nr. 2**

LIETUVOS SUNKIŲJŲ ARKLIŲ VEISLĖS SAUGOJIMAS

Veislės saugojimo procese reikia siekti išsaugoti senąsias Lietuvos sunkiųjų veislės eržių linijas:

- Strauso
  - Tušo
  - Žolyno
  - Marso
  - Vikro
  - Naujai sukurta Flatento
    - bei kumelių šeimas.
1. Nykstančių linijų eržilams darbingumo bandymai neprivalomi, bet rekomenduojami.
    - 1.1. Linija nebelaikoma nykstančia esant joje 4 ir daugiau licencijuotų eržių.
  2. Nykstančių linijų atšakų eržilams darbingumo bandymai neprivalomi, bet rekomenduojami.
    - 2.1. Linijos atšaka tai linijos pradininko sūnūs naudojami reprodukcijai, atšaką sudaro bent 3 eržių kartos;
    - 2.2. Atšaka nebelaikoma nykstančia esant joje 2 ir daugiau eržių.

Veislės saugojimo procese, vykdant selekciją reikia laikytis atrankos kriterijų. Todėl:

1. visada rekomenduojama veisti žirgus grynuoju veisimu, o veisimui parenkamos žirgų poros turi būti kuo mažiau giminingos.
2. Veisimui naudoti eržilus ir kumeles įvertintus pagal eksterjerą, pagal LSAVAA patvirtintas vertinimo taisykles.
3. Naudoti tik licencijuotus Elito klasės eržilus ir pirmos klasės eržilus, darbingumo bandymuose įvertintus 10 balų ir daugiau. Tačiau jai linijos atšakoje nėra likę kitų eržių įvertintų geresniais balais veisimui gali būti naudojamas ir I klasės eržilas neįvertintas pagal darbingumą.
4. Susisteminti arklių vertinimų rezultatus, nurodant kilmę, eržilo liniją.
5. Sukaupti DNR tyrimų bazę:
  - 5.1. visi veisime naudojami eržilai turi turėti sertifikatus su nustatytais DNR profiliais;

- 5.2. duomenų bazėje turėtų būti sukaupti visų arklių esančių kilmės knygos I ir II pagrindiniame skyriuje DNR profilių duomenys.
6. Veislės saugojimo procese, siekiant išplėsti eržilų linijų skaičių, pagerinti arklių eksterjero, darbines, charakterio savybes, įliejamas Švedų ardėnų bei Tarybinių sunkiųjų veislių arklių kraujas.
  7. **Lietuvos sunkiųjų arklių veislės gerinimas yra būtina veislės išsaugojimo dalis**, todėl gerinant veislę reprodukcijai naudoti grynaveisliais pripažintus licencijuotus tik Elito klase įvertintus eržilus ir kumeles ($\frac{1}{2}$) nuo Švedų ardėnų bei Tarybinių sunkiųjų.
  8. Švedų ardėnų bei Tarybinių sunkiųjų veislės eržilų reprodukcijai nebenaudoti:
    - 8.1. jei daugiau kaip 65% eržilo sūnų įvertinami I klase ir mažiau.
    - 8.2. kai konkretaus eržilo 4 anūkai-eržilai įvertinami Elito klase.
  9. Reprodukcijai nenaudoti I klase pagal eksterjerą įvertintų eržilų ir kumelių nuo Švedų ardėnų arba Tarybinių sunkiųjų veislių eržilų ar kumelių, tokiems arkliams licencija veisimui neišduodama.
  10. Reprodukcijai nenaudoti II klase įvertintų eržilų bei kumelių.
  11. Žirgai pripažįstami įvertintais pagal darbingumą eržilui / kumelei surinkus 10 balų.
  12. Rekomenduojama visus eržilus pakartotinai įvertinti pagal eksterjerą nuo 8 metų amžiaus. Pakartotinis eržilo vertinimas gali būti atliekamas laikymo vietoje.
    - 12.1. Pervertinami eržilai turi būti tokioje pat būklėje (kondicijoje) kaip ir įprastuose vertinimuose.
    - 12.2. Elito klasės eržilams bei kumelėms, darbingumo bandymuose įvertintiems 60 balų ir daugiau, bei įvertintiems pagal palikuonių kokybę suteikiama aukščiausia klasė. Tokių tėvų palikuonims balas už kilmę didinamas 1-2 balais. Priklausomai nuo aukščiausia klase įvertintų I kartos protėvių.

VEISIMO PROGRAMOS 2022 - 2027 METAMS TIKSLAI BEI UŽDAVINIAI

Lietuvos sunkiųjų arklių veislės arklius auginti tinkamus:

- Veislei išsaugoti
- Žemės ūkio darbams
- Miško darbams
- Kaimo turizmo sodybose
- Nacionaliniuose parkuose, muziejuose
- Jojimui
- Pienui
- Mėsai

Todėl buvo nustatyti tolimesni Lietuvos sunkiųjų arklių veislės selekcinio darbo tikslai:

1. Lietuvos sunkiųjų arklių veislės išsaugojimas
2. Lietuvos sunkiųjų arklių veislės populiacijos gerinimas
3. Lietuvos sunkiųjų arklių veislės populiacijos didinimas
4. Lietuvos sunkiųjų arklių veislės vertės didinimas
5. Siekti kuo platesnio Lietuvos sunkiųjų veislinių arklių savybių įvertinimo

Uždaviniai:

1. Siekti platesnio licencijuotų eržilų veislinio panaudojimo
2. Siekti platesnio veislei naudojamų eržilų darbinių savybių išbandymų
3. Didinti veisimui tinkamų kumelių panaudojimą
4. Rinkti DNR profilių duomenų bazę
5. Skatinti augintojus kompleksiskai vertinti išaugintus žirgus
6. Analizuoti gaunamus palikuonių vertinimų duomenis
7. Skatinti augintojus pervertinti eržilus ir kumeles vertinimus pagal prieauglio kokybę
8. Skatinti augintojus tinkamai parengti arklius vertinimams bei pardavimui
9. Skatinti (premijuojant) augintojus auginti aukščiausios klasės eržilus bei kumeles
10. Veislės populiarinimo renginių, švenčių rengimas
11. Reklaminių renginių rengimas, informacinė sklaida žiniasklaidoje, parodose ir kt.

REKOMENDACIJOS VEISĖJAMS IR AUGINTOJAMS

1. Tam, kad selekcinis darbas būtų vykdomas efektyviai, veisėjai privalo numatyti konkrečius veisimo planus.
2. Reprodukcijai naudoti tik įvertintus eržilus bei kumeles.
3. Nelicencijuotų eržilų veisimui nenaudoti.
4. Reprodukcijai nenaudoti II klase įvertintų eržilų bei kumelių.
5. Kuo aktyviau pristatyti vertinimams savo išaugintus ir paruoštus arklius.
6. Laiku tvarkyti arklių apskaitos dokumentus.
7. Su savo arkliais dalyvauti parodose, šventėse ir kituose renginiuose.

NAUDOTA LITERATŪRA

1. V.Barauskas „Arklininkystė“ Vilnius, 1982
2. Lietuvos TSR ŽŪ ministerija „Lietuvos sunkiųjų arklių valstybinė kilmės knyga“ IV tomas Vilnius, 1962
3. Lietuvos TSR ŽŪ ministerija „Lietuvos veislinių arklių valstybinė kilmės knyga“ VI tomas Vilnius, 1974
4. V.Macijauskienė „Žemaitukų arklių veislės selekcinė programa“ Baisogala, 2004
5. Grupė autorių „Lietuviški žirgai“ Vilnius, 2008
6. <https://is.vic.lt>

Paruošė Gediminas Pilipavičius